

Renáta Hlavatá¹

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta

<https://orcid.org/0000-0002-1438-7504>

EDITORIÁL AKO ŽÁNER V SLOVENSKEJ VOJVODINSKEJ PUBLICISTIKE

Oblasť písanej publicistiky zaraďujeme ku komunikačným prostriedkom a informačným zdrojom, ktoré sú vzájomne prepojené súborom jazykových noriem a sú súčasťou jazykového vedomia vybraného kultúrneho spoločenstva. Jazyková situácia v printových médiách je prejavom prenikania istých modelov do oficiálnych jazykových prejavov redaktorov, publicistov, jazykových korektorov atď., čo ovplyvňuje aj oblasť písaných publicistických útvarov. Predmetom našej výskumnej činnosti sa stáva publicistický štýl ako zdroj napätia medzi štylistikou, teóriou žurnalistiky a teóriou mediálnych štúdií. Publicistika predstavuje v súčasnosti dynamickú komunikačnú sféru a cez žáner reaguje na sociálne, spoločensko-politické pohyby, aktuálne zmeny a požiadavky komunikačnej praxe. V súlade s mienkou viacerých mediálnych odborníkov možno usudzovať, že texty publicistických prejavov (cez ich žánrové rozlíšenie) sa pre bežných používateľov jazyka stávajú akýmisi vzormi, prototypmi, ktoré sa napodobňujú aj v ostatných komunikačných sférach. Cieľom príspevku je zároveň poukázať na etablovanie editoriálu vo vojvodinskej publicistike a na tematicko-funkčné kritérium, podľa ktorého je možné analyticko-interpretačne pristupovať k spracovaným obsahom vybraného žánru.

Kľúčové slová: publicistický štýl, mediálna komunikačná sféra, komunikačné a jazykové normy, vojvodinskí Slováci, editoriál

Úvod. Slovenčina vo Vojvodine predstavuje osobitnú jazykovo-regionálnu entitu s vlastnými špecifikami. Predstavuje osobitný zónolekt, v rámci ktorého však vnútorná regionálna komunikácia nie je dominantnou. V slovenskej komunite podľa Dudka (2008: 120) za posledných päťdesiat rokov vďaka vonkajším spoločenským trendom došlo k štrukturálnej prestavbe, čo malo za následok ovplyvniť typy komunikácie podľa príslušných činností (čo možno dokumentovať

¹ rhlavata@ukf.sk

na nižších komunikačných súboroch, ktoré odzrkadľujú jazykovú realitu v konkrétnych lineárnych a synchronných prejavoch, napr. *komunikačná sféra v hospodárskej činnosti; komunikačná sféra výrobnnej činnosti; bežná (polooficiálna a neoficiálna) komunikácia; organizovaná výchovno-vzdelávacia komunikácia; masovo-informačná komunikačná sféra* atď.) Uvedené komunikačné sféry podľa typov aktivít obsahujú v sebe konvergentné tendencie, ale zároveň aj istý stupeň variantnosti v kontexte celoslovenskej komunity vo Vojvodine, ktorý sa prejavuje v intenzite komunikačnej aktivity a možných mediálnych presahov zo Slovenska na vojvodinských Slovákov.

Myjavcová v monografii *State o našej slovenčine* konštatuje: „Pre rozvoj spisovnej slovenčiny je dôležitý práve fakt, že aj sami príslušníci slovenského jazykového spoločenstva vo Vojvodine svoj spisovný jazyk vždy chápali práve ako organickú súčasť tej podoby spisovného jazyka, aká sa v danej podobe používala na Slovensku“ (Myjavcová, 2006: 14).

Naším cieľom bude poukázať na sféru písanej mediálnej komunikácie, na texty vybraného publicistického útvaru/editoriálu, ktoré sú šírené prostredníctvom písma/tlače s cieľom nielen informovať čitateľskú verejnosť, ale aj ovplyvňovať myslenie a konanie prijímateľa. Z uvedeného vyplýva, že predmetom pozornosti sa nám stáva komunikačná oblasť, ktorá sa v štylistike spája s publicistickým funkčným štýlom. Východiskom nášho uvažovania je vybraný žáner v printovom médiu, a to prostredníctvom vzájomne prepojených sociálnych – komunikačných – jazykových noriem a štylistických, jazykovo-kultúrnych dimenzií. Uvedený jazykový vývoj enklávy vo Vojvodine sa pokúšame dokumentovať na jednotlivých útvaroch písanej publicistiky, na jazykových prejavoch redaktorov slovenského magazínu *Rovina*, ktorý bol zaregistrovaný na Ministerstve informovania Republiky Srbsko pod registračným číslom 1706 zo dňa 11. 7. 1994.²

Sféra písanej mediálnej komunikácie. Písané (mas)mediálne texty, čiže texty, ktoré sú šírené prostredníctvom písma/tlače v rámci masových médií (masmédií), fungujú s cieľom nielen informovať širokú verejnosť, ale zároveň ovplyvňovať myslenie a konanie ne/konkrétneho, bližšie ne/známeho prijímateľa. V súčasnosti ide o texty publikované v tradičných (klasických) typoch médií, v médiách tlačených, resp. printových (periodicky tlačené noviny, časopisy, špeciálne tzv. spravodajské časopisy), alebo v médiách webových či (inter)netových (kde zaradujeme online médiá). Noviny a časopisy (resp. ich jednotlivé vydania) či spravodajské servery možno pracovne označiť ako komplexy mediálnych textov. Takéto texty bývajú usporiadané do tematicky vymedzených rubriek. Neobyčajne veľký počet mediálnych textov a ich diferenciacie smerujú k tomu, že je možné skúmať iba určitý výsek z nich. Istá pozornosť sa venuje tlačenej verzii textov v tzv.

² Citované podľa časopisu, slovenského magazínu *Rovina* (1995, č. 9, roč. 2: 4 – 5), ktorý vydáva Účastinná spoločnosť tlačiareň Kultúra, oddelenie vydavateľskej činnosti Obzor v Báčskom Petrovci.

serióznych médiách. Inak je možné hodnotiť bulvárnejšie orientované periodiká, kde jednotlivé špecifické žánrové odlišnosti, jazykové a grafické špecifikácie písaného textu zaručujú aj zmyslovú aplikáciu vyjadrenia výpovede. Z uvedeného vyplýva, že predmetom výskumnej pozornosti sa stáva komunikačná oblasť, ktorá sa v štylistike spája s publicistickým funkčným štýlom. Na elektronicky podmienené prostredia komunikácie upozorňuje Vladimír Patráš, v ktorých sa podľa jeho názoru do popredia prediera stále naliehavejšia žiadosť o nadviazanie solídnejšieho kontaktu, vypočutie či rešpektovanie názoru jednotlivca. Ďalej pokračuje, že tieto signály, prejavy a sklony posilňujú práve textové podložie komunikácie... To aj vtedy, ak je komunikačným zámerom, napr. len zábavná alebo fatická funkcia (Patráš, 2006: 44 – 45).

Na širšie teoretické zdôraznenie sa nám pojem publicistický štýl nejavi vyhovujúci, a to pre všetky typy textov, s ktorými sa v rámci masových médií stretávame. Publicistický štýl sa stáva zdrojom napätia medzi štylistikou, teóriou žurnalistiky a teóriou mediálnych štúdií. Problematika (mas) mediálnej komunikačnej sféry je primárne predmetom odborného záujmu žurnalistiky, resp. teórie mediálnych štúdií. Oblasť publicistiky predstavuje v súčasnosti najdynamickejšiu komunikačnú sféru a práve cez žáner ako bezprostredné modelové východisko pri tvorbe aktuálnych textov pohotovo reaguje na sociálne, spoločensko-politické pohyby a na aktuálne zmeny a požiadavky komunikačnej praxe (Findra, 2013: 292). Vo vojvodinskej slovenskej komunite podľa Dudka za posledných päťdesiat rokov vďaka vonkajším spoločenským trendom došlo k štruktúrálnej prestavbe, čo malo za následok ovplyvniť typy komunikácie podľa príslušných činností (čo možno dokumentovať na nižších komunikačných súboroch, ktoré odzrkadľujú jazykovú realitu v konkrétnych lineárnych a synchrónnych prejavoch, napr.: 1. *komunikačná sféra v hospodárskej činnosti*, ktorá si uchováva jazykové javy, ktoré priniesli socializmus a liberalizované hospodárske vzťahy; 2. *komunikačná sféra výrobnnej činnosti*, ktorú charakterizujú tradičné a moderné jazykové výrazy; 3. *v bežnej komunikácii* (polooficiálna a neoficiálna) prevláda bilingválna jazyková situácia s aktívnou i pasívnou diglosiou; 4. *spoločensko-politická komunikačná sféra* sa štiepi na komunikačné súbory s dominantným srbským jazykom a komunikačné bilingválne súbory na osi paralelný – rovnoprávny jazyk; 5. *organizovaná výchovno-vzdelávacia komunikácia*, v ktorej slovenčina sa prelína celoplošne na úrovni škôl; 6. *masovo-informačná komunikačná sféra* sa člení na oficiálnejšiu celoetnickú, kde sa v plnšej miere rešpektuje spisovná slovenčina (rozhlas a televízia) a na komunálno-miestnu, záujmovú a pod., kde sa realizuje štandardná slovenčina; 7. *slovesná komunikácia, resp. umelecká literatúra*, kde sa slovenský jazyk prejavil v celej jeho životnej plasticosti; 8. *komunikačná sféra zameraná na estetickú funkciu hovoreného slova* sa prejavuje na ochotníckych a poloprofesionálnych javiskách, čiastočne v televízii, rozhlase a okrajovo vo filme;

9. *vedná komunikácia* v slovenčine je disciplinárne členená a redukovaná, hlavne na filologické vedy a spoločensko-právne vedy; 10. *ústna slovesná komunikácia v tradičných formách* (ľudové folklórne útvary) je poznačená semikomunikáciou a neúplným bilingvizmom; 11. *interpersonálna komunikácia Slovákov* v bývalej Juhoslávii je charakterizovaná rozmanitými jazykovými podobami/poznačená bilingválnosťou; 12. *epištolárna a subjektívno-dokumentárna komunikácia* má rôzny charakter, napr. rodinná korešpondencia smerujúca od neoficiálnej k oficiálnej korešpondencii atď.) (Dudok, 2008: 120 – 122). Uvedené komunikačné sféry podľa typov aktivít obsahujú v sebe konvergentné tendencie, ale zároveň aj istý stupeň variantnosti v kontexte celoslovenskej komunity vo Vojvodine, ktorý sa prejavuje v intenzite komunikačnej aktivity a možných mediálnych presahov zo Slovenska na vojvodinských Slovákov. Bežná komunikácia sa spontánne včleňuje do štandardného jazyka a sociálno-profesijnej komunikácie, ktorá sa realizuje hlavne v médiách (v tlači, televízii a rozhlase). Podľa Dudka (ibid.) sa v posledných rokoch zvýšila intrakomunikačná interferencia. Tento proces je zapríčinený ekonomickou stagnáciou, keď sa redukuje písomná komunikácia a jazykovo nápadné či edukačné prostriedky strácajú regulatívnu funkciu. Je to podľa Dudka (ibid.) podporované jazykovým liberalizmom novej spoločenskej nomenklatúry v enklávnej komunite, ktorá by mala byť posilňovaná citlivými vonkajšími mechanizmami jazykovej kultúry, aby nedochádzalo k zosilneniu jazykovej interferencie a rozpadu dvojkódu.

Myjavcová upozorňuje na fakt, že ani spisovný jazyk neexistuje ako nejaká imaginárna, od konkrétneho jazykového spoločenstva odtrhnutá realita,

[...] slovenský jazyk vďaka svojej dynamickosti a otvorenosti aj v jazykovej enkláve reaguje na všetky komunikačné potreby spoločenstva, pričom však pri kontaktovej jazykovej situácii vznikajú v ňom aj také denominácie, ktoré sú v istej korešpondencii s denomináciami v kontaktovom, v našom prípade srbskom jazyku. Okrem toho aj spisovný jazyk je napriek svojmu nadindividuálnemu charakteru takou formou jazykového kódu, ktorej používanie je v konečnom dôsledku predsa len individuálnym činom. Výhodiskom každej komunikačnej udalosti je totiž individuálny komunikačný akt. V prostredí vojvodinských Slovákov je spisovný slovenský jazyk práve prostredníctvom týchto individuálnych komunikačných aktov stále vystavený tlaku nespisovných foriem národného jazyka, čo v podmienkach bilingvizmu zahrňuje aj tlak takej formy jazyka, ktorá už obsahuje istú vrstvu srbských jazykových prvkov. Takto sa potom medzijazykové vzťahy odrážajú aj v samom spisovnom jazyku dvojjazyčného spoločenstva. Jazyková situácia Slovákov vo Vojvodine je prejavom prenikania istých modelov do polooficiálnych

a oficiálnych jazykových prejavov, čo ovplyvňuje aj oblasť písaných publicistických útvarov, ktoré zaraďujeme do *masovo-informačnej komunikačnej sféry*, kde sa v plnšej miere rešpektuje spisovná slovenčina (písaná publicistika). (Myjavcová, 2006: 13 – 17)

Otázka jazykovej situácie oficiálnych jazykových prejavov vojvodinských Slovákov predstavuje široký, „viacrozmerný“ komplex problémov, kde vzťah k médiám/*masovo-informačnej komunikačnej sfére* vystupuje len ako čiastková otázka a samotné spojenie lingvistického a mediálneho teoretického priestoru v uvedenej súvislosti ponúka početné úrovne výskumného smerovania. Vzhľadom na to, že východiskom nášho uvažovania i primárnym cieľom je jazyk vojvodinskej písanej publicistiky na vybranom médiu, a to prostredníctvom komunikačných a štylistických dimenzií, či pohybov v ňom, metodologicky sa budeme opierať predovšetkým o lingvistický rámec a lingvistické nástroje riešenia nastolených jazykových problémov.

Publicistický štýl, jeho žánrové tendencie a mediálny text. Oblasť písanej publicistiky je vzájomne prepojená súborom (jazykových) noriem, ktoré sú súčasťou socializovanej hodnotovej kompetencie, (jazykového) vedomia spoločenstva, používania konkrétneho jazyka a zároveň súčasťou individuálnej hodnotovej kompetencie, individuálneho (jazykového) vedomia jednotlivca, redaktora, publicistu, (jazykového) korektora. Jazyková situácia v printových médiách je prejavom prenikania istých modelov zo Slovenska do oficiálnych jazykových prejavov, čo ovplyvňuje aj oblasť písaných publicistických útvarov, ktoré zaraďujeme do *mediálnej komunikačnej sféry*, kde sa v plnšej miere rešpektuje spisovná slovenčina (rozhlas, televízia, písaná publicistika).

Slančová v štúdiu *Normy v jazykovej interakcii* upozorňuje na (sociálne – komunikačné/štýlové a žánrové/ - jazykové) normy a ich interakciu vo vzájomne prepojených komplexoch (neverbálnej a verbálnej) komunikácie. Pre písanú publicistiku sa podľa Slančovej stáva zaujímavou práve

žánrová norma, ktorá predstavuje súbor pravidiel na vytvorenie textu určitého typu podľa istého modelu. Iný súbor pravidiel je konštituovaný žánrovými kritériami, t. j. témou, funkciou, kompozíciou, jazykom a formou príslušného textového typu. Žánrová norma sa obmedzuje hlavne na jazykovú zložku, pričom jej vzťah ku komunikácii je možné charakterizovať tým, že k jej konštitutívnym znakom možno priradiť spoločenské prijatie a spoločenskú závažnosť zo strany jazykového, komunikatívneho spoločenstva. (Slančová, 2017: 39 – 49)

Vo svojom komunikačnom priestore isté jazykové spoločenstvo vytvára komunikačné sféry, ktoré sú tvorené sociálno-typovými komunikačnými situáciami. Komunikačnú situáciu tvorí konfigurácia relevantných faktorov, pri ktorých sa vytvárajú podmienky na komunikáciu, ako napr. kontext, informácia, médium/ (kanál), kód, kontakt. Slančová upozornila na systematiku noriem pôsobiacich vo verbálnej interakcii, pričom rozoznáva normy sociálne, komunikačné (ktoré sú súčasťou sociálnych noriem), štýlové, žánrové (ktoré sú súčasťou komunikačných noriem) a jazykové normy. Zároveň vyčleňuje komunikačné normy na registrové normy a žánrové normy. Podľa autorky

[...] registrové normy predstavujú súhrn pravidiel na verbálnu komunikáciu v príslušných sférach makrosociálnej a mikrosociálnej interakcie. Makrosociálne registrové normy predstavujú súhrn pravidiel na spôsob využívania verbálnych a neverbálnych prostriedkov určených sociálnou rolou, sociálnym statusom komunikantov a ich vertikálnou a horizontálnou sociálnou vzdialenosťou v príslušnej sociálnej inštitúcii. Registrové normy pôsobia tak, aby textotvornou a štylizáčnou činnosťou vznikol text, ktorý sa vyznačuje kultúrne podmienenými očakávanými kvalitami, resp. očakávanou mierou ich prítomnosti. (Slančová, 2017: 42)

Štýlová norma vymedzuje synchronne platné pravidlá a zákonitosti výberu a usporiadania štýlém, ktoré regulujú jazykovo-komunikačné správanie komunikantov v procese komunikácie (Findra, 2004: 167). Z uvedeného vyplýva, že pre prijímateľa je menej prijateľná autorova explikácia pojmu štýlovej normy, ktorá nie je taká striktná ako jazykové (gramatické) normy.

Dynamiku noriem v oblasti publicistiky (v našom prípade písanej mediálnej komunikačnej sféry) možno vnímať nielen cez technologické inovácie (predovšetkým zmeny v kvalite nových technológií printových médií); cez vývoj vzťahov medzi účastníkmi masovej komunikácie; cez vznik nových typov textov (najmä synkrézia žánrov), ale zároveň cez komplexné fungovanie uvedeného systému noriem (sociálne – komunikačné/štýlové, žánrové – jazykové). Definície žánru z hľadiska teórie publicistiky/novinarstva je možné vnímať z rôznych uhlov pohľadu. Podľa žurnalistu Tušera „žáner je kategória, ktorá sa historicky vyvíja a časovo mení (...) Typické znaky žánru možno nachádzať na základe charakteru témy, miery skúmania, hodnotenia, zovšeobecnenia a spôsobu stvárnenia. Celý proces charakteristiky a určenia žánrov však zostáva v pohybe“ (Tušer, 2003: 76 – 79). Na základe uvedených rôznych teórií lingvistov i žurnalistov môžeme usúdiť, že žáner je možné určiť na základe prvkov alebo znakov, ktoré v ňom prevládajú.

Na komplexnú charakteristiku masovej komunikácie je potrebné bližšie zisťovať dištinktívne vlastnosti všetkých aspektov komunikačného procesu,

t. j. odosielateľa správy (zdroj), kódovanie, správu/text, kanál, dekódovanie, prijímateľa, spätnú väzbu a šum. Okrem týchto vlastností masovej komunikácie, súvisiacich s rozdielnym charakterom jednotlivých prvkov komunikačného procesu, masovú komunikáciu charakterizuje celý rad ďalších príznakov vyplývajúcich z jej vzťahu k mnohým spoločenským procesom a javom, ako je napr. stupeň ekonomického, vedeckého, technického rozvoja spoločnosti, typ kultúry a pod. Masová komunikácia sa v prvom rade uskutočňuje v rámci určitej spoločnosti, pričom predmetom komunikácie sa stávajú také faktory, ktoré ďaleko presahujú to, čo si môžu povedať jednotlivci v osobnom kontakte. Dokonca aj v takom prípade, ak sa jednotlivci obracajú na istú masu ľudí, nejde o komunikáciu jednotlivcov aj preto, že jednotlivci reprezentujú záujmy určitej skupiny alebo istej organizácie. Preto všeobecnou vlastnosťou masovej komunikácie je jej spoločenská alebo sociálna orientácia. Masová komunikácia je sociálne orientovaná hlavne v tom zmysle, že je zameraná na uspokojovanie potrieb určitých (sociálnych) skupín ľudí. Zároveň je to komunikácia tak v rámci jednotlivých skupín alebo vrstiev, ako aj medzi skupinami a vrstvami. Nestačí však vnímať iba sociálnu orientovanosť masovej komunikácie, jej obsah sa vzťahuje aj na regulovanie spoločenského a sociálneho života. Zároveň má aj informačné ciele a okrem toho vyplňa potreby estetického zážitku, poučenia a zábavy. Pojem *mediálny text* možno považovať len za jednu z mnohých vlastností masovej komunikácie, súvisiacich s technologickými prenosovými možnosťami. Písaný mediálny text možno vnímať podľa sily a intenzity jeho zameranosti a zacielenosti, teda sugescie (konkrétne jazykovej). Mediálne texty, ktoré sú usporiadané do tematicky vymedzených častí a sú publikované v tradičnej printovej podobe, alebo vo webových (inter)netových médiách. Mediálny text je určitým druhom rétoriky, rétoriky textovej, ktorá má svoje vlastné osobitosti v závislosti od toho, ktorej komunikačnej oblasti sa týka. Veľký počet mediálnych textov a ich diferenciacia smerujú k tomu, že je možné skúmať iba určité časti z nich. Dominantnú pozornosť je možné venovať tlačeným textom v tzv. seriózných médiách alebo v bulvárnejšie orientovaných lifestylových periodikách. Predmetom pozornosti ich výskumu sa stáva komunikačná oblasť, ktorá sa spája s publicistickým funkčným štýlom. Podľa Patráša webové novinárstvo sa dnes vetví do dvoch ramien. Prvé tvoria internetové verzie tradičných tlačených vydaní novín, časopisov, občasníkov a pod. V celosvetovej elektronickej sieti však obvykle žijú bez viacerých rubriek, príloh či komerčne zaujímavých súčastí. Tie sú vyhradené len pre klasickú podobu. Súvislosti medzi tradičnou a elektronicou verziou potvrdzuje, napr. návesť v podobe elektronicke stvárnenej obálky printového vydania. Druhé rameno produkcie v rámci žurnalistiky na internete tvoria pravidelne obnovované a dopĺňané webové stránky bez ich tlačenej paralely – elektronicke časopisy. Na označenie ich príslušnosti sa súbežne používajú pomenovania *i-zines*, *webzines*; terminologicky sa ušľahuje *e-magazines*, skr.

e-ziny. Pôvodne mali podobu len nenáročného e-mailu s textom. Dnes ich už považujeme za plnohodnotné webové stránky. Sú nízkoinvestičné, komerčne stále úspešné, a preto prudko expandujúce médiá. Vyznačuje ich žánrová a tematická rozplývavosť, rozličná, občas nevyhranená či nejasná orientácia a zameranie, rôzna technologická úroveň a viac či menej presne, ale vždy účelovo projektovaná na skupinu adresátov (Patráš, 2006: 45).

Editoriál ako žáner v prostredí vojvodinskej publicistiky. Editoriál sa v prostredí vojvodinskej publicistiky etabloval prevažne vo forme zhrnutia obsahu periodika. V anglosaskej a americkej žurnalistickej praxi však predstavuje podstatné názorové stanovisko redakcie, prípadne jednotlivca na aktuálne spoločenské dianie, usilujúce sa presvedčivo pôsobiť na adresáta. Okrem toho je jeho úlohou zaujať, informovať, zabávať. Editoriál pôvodne vystupoval vo forme redakčného hlasu, pretože šéfredaktor sa vyjadroval v mene celej redakcie. V súčasnosti sa vyskytuje aj v podpísanej podobe. Jeho autormi sú prevažne šéfredaktori, redaktori alebo editori. Vo vojvodinskej publicistike sme sa stretli aj s pojmom úvodník, a to vo funkcii zásadného komentára. Hoci významovo sú si oba pojmy podobné, viacerí lingvisti ich striktno oddeľujú, pričom editoriálu pripisujú primárne úlohu obsahového zhrnutia periodika. V súčasnej žurnalistickej praxi na Slovensku sa stretávame s oboma uvedenými označeniami, ktoré niekedy vystupujú v synonymnom význame, inokedy s určitou sémantickou obmenou. Definície oboch pojmov sa často rôznia, otázkou zostáva prečo vzniklo takéto dvojité ponímanie. Poukážeme na problematiku dichotomického žánrového chápania editoriálu najmä v slovenskej, sčasti v českej publicistike, ktorá do roku 1989 výrazne pôsobila na slovenskú lingvistiku. Svoje tvrdenie budeme prakticky dokumentovať na ukážkach z vojvodinského časopisu – slovenského magazínu Rovina.

Podľa Mistríka „...úvodník je možné zaradiť medzi základné analytické žánre publicistického štýlu. Z obsahového hľadiska predstavuje článok, ktorý analyzuje najaktuálnejšiu tému určitého dňa, obsahuje praktický záver“ (Mistrík, 1997: 472). Editoriál je podľa Mistríka z formálneho hľadiska čiastočne podobný žánru úvodníka a definuje ho ako: „redakčný článok – úvodník, komentár, fejtón, karikatúra. Niektoré noviny prinášajú na prvých stránkach celý rad editoriálov, ktoré vážnym úvodníkovým tónom a štýlom hovoria k rozličným spoločenským situáciám“ (Mistrík, 1997: 473). V súčasnosti možno konštatovať, že aktuálne žurnalistické tendencie sa s Mistríkovým názorom o chápaní úvodníka ako rozsiahleho útvaru príliš nestotožňujú. Ako upozorňuje žurnalistka Rončáková: „súčasnému úvodníku je potrebné pripísať komentárový charakter“ (Rončáková, 2016: 8). J. Mistrík v monografii *Štylistika* uvádza: „Pôvod úvodníka siaha pôvodne do časopisov, z ktorých postupne prešiel do novín. V tom období mal podobu

rozsiahlej úvahy, ktorá bola mnohokrát uverejňovaná na pokračovanie v rámci niekoľkých čísel“ (Mistrík, 1997: 473).

Z pohľadu témy nášho príspevku je dôležité rozlišovať texty písanej publicistiky (spravodajské, analytické, beletristické) a ich žánrové rozlíšenie. Pri analýzach písaných textov vo vojvodinskom slovenskom magazíne *Rovina*, ktorý vydáva Slovenské vydavateľské centrum v Báčskom Petrovci, zaujal editoriál ako žáner, aj ako istý invariantný model, ktorý má svoje ustálené znaky, ktoré používajú jeho tvorcovia v pravidelných intervaloch a rovnako ich tak vnímajú aj recipienti. Termín editoriál možno hodnotiť ako výsledok dlhoročného používania úvodníka, ale aj jeho vývinu a prispôsobovania sa dobe, dobovým reáliám a pôsobeniu vplyvu západnej tlače. Udomácnenie editoriálu vo vojvodinských podmienkach poukazuje aj na spoločensko-kultúrne prostredie doby, v ktorej mohlo dôjsť k prepojeniu nového pomenovania (editoriál) a domácej tradície (úvodník). Niektorí lingvisti vnímajú editoriál ako list vydavateľa alebo editora, ktorý je adresovaný recipientom daného periodika, teda list od editora. Zaraďujú ho medzi žánre epištolárnej publicistiky, pričom takúto publicistiku označujú ako publicistiku v rôznych podobách listu. Z formálneho hľadiska je editoriál umiestnený na prvých stránkach periodika. Tematicky sa obsah editoriálu zvyčajne odvíja od článkov uverejnených v danom čísle. Miera obsahovej viazanosti na témy článkov alebo celého čísla však býva aj rozdielna. Hlavnými funkciami editoriálu je nadviazať kontakt s čitateľom, pričom zvýšená subjektívnosť sa dosahuje najmä vetnou modalitou, ktorá slúži autorovi na uvedenie základnej vecnej informácie a na vyjadrenie vlastného postoja k vecnému obsahu výpovede. V rámci vetnej modálnosti je v editoriáli možné rozlišovať postojovú, istotnú a vôľovú modálnosť, pričom iba prvá je nevyhnutne obsiahnutá v každej výpovedi.

Na analýzu sme si zvolili editoriály zo slovenského magazínu *Rovina*, a to ročník 17 (rok 2010), ročník 19 (rok 2012), ročník 28 (rok 2021):

Ak sa jar prebúdzá s príchodom Veľkej noci, tak láska sa prebúdzá s nástupom mája.

... veď láska kvitne v každom ročnom období, no na jar je to predsa len viditeľnejšie. Láske je zasvätený celý mesiac máj. Tridsaťjeden dní iba pre ňu.

Všetko kvitne okolo nás. Príroda ukazuje svoju krásu a nádheru. Záhrady a lúky sú akoby posiate všetkými farbami. Príroda má svoje čaro. Začína sa nový život. Čas uvedomiť si potrebu rozdať to najkrajšie, čo život ponúka. Je to podľa mnohých najkrajší mesiac v roku a je na nás, ako ho využijeme.

O láske sa spieva v mnohých piesňach, láska prenájíma bláznom krídla, básnikov inšpiruje, sprevádza na každom kroku. Niekedy sa stačí len

obzrieť a zjaví sa iskričky. Nestojí nič a predsa má cenu zlata. Je plachá, od života veľa čaká, dáva pocit potrebnosti a viac cennosti. Je tu a žije pre každého, nepozná rozdiely. Je nežná, prítulná, omamná, žiarivá, srdcia naplňujúca, s veľkou túžbou byť opätovaná. Nemožno odolať čaru májových večerov pri romantickom západe slnka. Tým sa náš život stáva zmysluplným a naplneným... (Valihorová-Filipovičová, 2010: 3)

Máj...

Zavítal k nám máj – mesiac lásky, vášne prebúdajúceho sa tepla prírody... Máj z veršov Jána Kostru: Spi, srdce. Nezáufaj. Nedaj sa budiť májom. Širokým šumom riek, čo prúdia nočným tajom. Hlbokým hukotom vlakov ďalekých a krokmi spozdilcov, tlkotom vlastnej krvi... Máj – mesiac lásky. Nie nadarmo hovoria, že mnohé lásky vznikajú práve v tomto mesiaci. A tie, ktoré sa v máji končia, sú svojim spôsobom zvlášť boľavé.

Máj – teplo prírody už v plnom prúde. Všetko je v rozkvet, aj počasie ľuďom žičí. Príroda mámi ľudí a je to dobre – vystaviť tvár, ale i dušu nežnému vánku a aspoň na chvíľu zabudnúť na všetko, čo nás trápi. Veríme, že aj čitatelia Roviny sa už tešia májovému číslu svojho obľúbeného mesačníka. Čo nájdú v ňom? ... (Lovásová, 2010: 3)

Postoj, chvíľa...

Za jednu minútku človek spozoruje, že sa mu niekto páči, za hodinu spozná, aby jej dokázal mať rada alebo milovať, za jeden deň zistí, i by s tou osobou dokázal stráviť celý život... ale potom trvá celý život, pokiaľ (na) tú osobu zabudne (Honoré de Balzac).

Človek na to, aby mohol viesť plnohodnotný život a chce niečo od života, musí vynaložiť určitú námahu, akú si daná situácia vyžaduje. Môže čakať od života pekné veci, i keď niekedy sa vyskytujú aj zlé stránky, ktoré človek nečaká. Aby v živote niečo dosiahol, znamenal, človek musí neustále využívať a hlavne rozvíjať svoje schopnosti, umenie žiť. Veď je predsa tvor učentlivý, usilovný, ktorý slobodne rozmýšľa.

Keď sme boli mladí, povedali sme si, že toto sa nám nikdy stať nemôže. ... A tak k tomu pristupujem aj ja osobne. Ak ma teda „ovalí“ skvelá príležitosť, nepremrhám ju. Pritiahnem si ju a nevzdám sa jej. A ak sa mi stane niečo zlé, nedovolím, aby ma strach a slabota ovládli a povalili na zem ... (Hlaváč, 2012: 3)

Byť šťastný.

Internetový vyhľadávač Google poskytol všetkým ľuďom sveta možnosť podeliť sa o svoje novoročné predsavzatia. Vytvoril preto interaktívnu mapu, na ktorú môžete pridávať tie svoje a zároveň si prečítať, čo si ľudia v iných krajinách želajú.

Strávil som pri nej niekoľko desiatok minút a keď som čítal, čo si kto želá, mal som hrejivý pocit, že to s naším svetom nie je také zlé. Najviac ľudí si totiž želá **byť milovaný**, milovať, **byť zdravý**, nenakaziť sa koronavírusom (Covid-19), iní zasa si želajú dostať vakcínu... Samozrejme, že nasledujú aj ďalšie, niekedy až bizarné predsavzatia: naučiť sa šetriť, stať sa multimilionárom, znížiť svoju uhlíkovú stopu, oslobodiť od zlého niektorú z krajín, kde sa medzi sebou zabíjajú, či byť bližšie k Bohu ... (Hlaváč, 2021a: 3)

Škola života.

Milí čitatelia,

keď som rozmýšľal o naplnení tohto čísla, presnejšie o slovách tohto editoriálu, uvedomil som si aký vzácny je pre nás čas. V ňom sú sklbené prežité roky a skúsenosti, tam leží pokladňa múdrosti. Prežité roky sú školou života. Veď nie nadarmo rôzne kultúry majú v popredí práve starších ľudí.

Každý z nás má svoju životnú cestu a prejde vlastnou školou života. V týchto dňoch žiaci absolvovali svoju prvú školu života, takzvanú „malú matúru“ ako svoju prvú väčšiu skúšku. Ako ju urobili – zase ukáže Jeho Výsosť – Čas. Tak či onak – zasa sú o čosi starší a skúsenejší. Jún je teda skutočne pestro sfarbený rôznymi odtieňmi skúšok života. ... Opäť sa musíme vrátiť ku koreňom výchovy, ktoré nám vstepovali rodičia a neskôr i učitelia **počas školenia**. Ba i k viere, lebo tá je vrytá v tých koreňoch. ... a to je viera v človekovo vnútro... Viera pomáha znovu sa naštartovať, pozviechať sa, nabrať silu a kráčať ďalej i vtedy, keď ľudský plán zlyhal a človek je z toho zranený. ... Milí čitatelia, dajte na naše posledné riadky ... (Hlaváč, 2021b: 3)

Uvedené texty z teoretického hľadiska zaraďujeme medzi subjektívno-objektívny štýl publicistiky, k analytickému žánru. Autori v ňom ponúkajú svoje subjektívne stanovisko k spoločensky aktuálnej téme doby, čo je typickým znakom editoriálu. Môžeme usúdiť, že ide o aktualizované texty. Autori ponúkajú svoj subjektívny postoj, zároveň polemizujú o jeho správnosti. Svojím subjektívnym výberom jazykových prostriedkov zvyrazňujú svoj vlastný individuálny úvahový jazykový štýl. Možno sa tak domnievať, že si vyberajú témy z oblasti vlastného

preferovaného záujmu, v ktorých sa cítia bezpečne, pretože je prepojené s rodným prostredím. Vo svojich témach prinášajú cenný názorový pohľad na spoločenskú, kultúrnu, regionálnu, výchovnú a politickú problematiku. Môžeme si to všimnúť v editoriáli Škola života, v ktorom autor v závere uvádza aj pointu, napr. *Milí čitatelia, dajte na naše posledné riadky a nezabúdajte v ťažkých životných situáciách vidieť svetlo nádeje, viery a najmä dôvery. Pokračujte vo svojej škole života začatou cestou...*, ktorou autor potvrdil čitateľovi to, čo sám skúsil, prežil a je evidentné po prečítaní celého textu. Do popredia tematicky vstupuje optimizmus vo vzájomných vzťahoch (spoločensko-kultúrnych, ale aj ľudských). Autor svoj jazykový prejav začína úvahou: „*Milí čitatelia, keď som rozmýšľal o naplnení tohto čísla, presnejšie o slovách tohto editoriálu, uvedomil som si aký vzácny je pre nás čas. (...) Čo si myslíte – dá sa to vôbec?*“ Uvedené úvahové prvky s autorskými otázkami plnia výraznú expresívnu funkciu s opytovacou modálnosťou. Z otázok je zrejme aj celé jadro výpovede textu. Možno si všimnúť kreatívny prístup autora k podaniu daných informácií, pretože existuje viacero variantov, ktoré mohol zvoliť... pravdepodobne by však nepôsobili na čitateľa zaujímavo. Autor v uvedenom texte zároveň využíva princíp irónie s použitím paradoxu, napr. *lepšie nevlastniť dar poznania našej budúcnosti, dajte na naše posledné riadky, chcel by som všetko odznovu...* Spojenie týchto výrazov do jednotlivých výpovedí evokuje isté subjektívne prepojenie autora s percipientom, pričom postupuje od dôležitejších informácií k menej dôležitým, čoho znakom je uvoľnenosť výpovedí, ktorých základným znakom je vyšší index opakovania slov. Na lexikálnej rovine prevládajú jednovýznamové a viacvýznamové slová.

Menej častým javom je prechýľovanie, napr. v prípade slova *poslankyňa*, ide o prechýlené ženské substantívum od slova *poslanec*, pomocou sufixu *-yňa* (podobne ako *vedkyňa*, *zástupkyňa*, *umelkyňa*). V skúmaných editoriáloch sa vyskytlo preberanie cudzích výrazov, ktoré sa udomácnili v slovnej zásobe a to ich častejším opakovaním, čím sa text pre čitateľa stáva zrozumiteľným, napr. *regulácia* – podrobovanie určitému poriadku, uvádzanie do žiadaného stavu, udržiavanie určitého stavu. Ide o internacionálne označenie deja, ktoré sa do slovenčiny dostalo v substantívnej podobe so zakončením *-ácia* (podobne ako *regulácia* – regulovať, *integrácia* – integrovať). Postrehli sme používanie tvarov slovesa *jestvovať/nejestvovať* (zriedkavejšie *jesto/nieto*), zatiaľ čo v slovenčine na Slovensku sú bežnejšie tvary slovesa byť: je, sú, napr. v *škole ima talentovaných učeníka* – v *škole sú talentovaní žiaci*, *nema o tom žiadne dôkazy* – *o tom nie sú žiadne dôkazy...* Vyskytli sa lexikálne jednotky s novým sémantickým obsahom či posunom, kalkovanie na morfematickej rovine alebo pri viacslovných výrazoch, napr. *opština* – *obec*, *opštinski* – *obecný*, *udružení* – *združený*, *udružovanie* – *združovanie...* Podiel uvedených javov pri vnímaní rozdielov medzi spisovnou slovenčinou vo Vojvodine a na Slovensku je čiastočne odlišný aj ohľadom vzťahu ku spisovnej norme a ohľadom na komunikačné potreby vojvodinských Slovákov.

Autori v jazykových prejavoch využívajú neutrálnu lexiku, ktorá je však poznačená istým špecifikom vojvodinského bežného hovoreného prejavu, napríklad: *učitelia počas školenia, znova sa naplno rozbehávame... síce snahy o tom medzi ľuďmi... v uplynulom období tunajšia tlač... určite sa už nemôžete dočkať... nechajme stranou letnú uvoľnenosť...*

Za dynamický jav v uvedených publicistických textoch možno považovať terminologizáciu a jej opak – determinologizáciu. Rozumieme tým proces prenikania odborných termínov do sféry publicistických textov. V prípade terminologizácie sa slovo z bežnej reči, každodenného života stáva odborným termínom v niektorej oblasti. Týka sa to najmä domácich slov v oblasti ekonomiky, najmä bankovníctva, napr. *úrok* – určitý výnos z požičaných, uložených peňazí; *percentuálny rast základného štátneho hospodárskeho ukazovateľa* – hrubý domáci produkt. V tomto prípade sa rozvíja terminologizácia pomocou prívlastkov, ktoré sa pridávajú už k existujúcim termínom, napr.: *daňový kolaps, cenová ponuka, hospodárska ekonomika...* V dôsledku preberania cudzích slov vzniká konkurenčný vzťah medzi internacionalizmami a domácimi slovami. Ich vzájomná koexistencia vedie k variantnosti, ale aj k možnosti používať domáce internacionálne prostriedky diferencovane. Z použitých internacionalizmov nás najviac zaujali tie, ktoré zachytávajú oblasť politických a ekonomických kontaktov v celosvetovom meradle, napr.: *dinár, euro, operácia, COVID-19, koronavírus, stratégia...* Ako ďalšiu dôležitú zložku jazykových prejavov autorov editoriálu je možno uviesť skratky. Ich používanie súvisí s ekonomizáciou prejavu pri predstavovaní spoločenskej situácie danej doby, politických strán a ich poslancov atď. V uvedenej súčinnosti dochádza k multiverbizačným procesom, v ktorých môžeme vidieť koexistenciu synonym s jednoslovnými ekvivalentmi, pričom ich spája spoločný významovo-formálny komponent, napr.: *zvyšovanie* (cien), *znižovanie* (úrokov), *v súčasnosti* (v súčasnej dobe), *čas uvedomiť si potrebu rozdať to najkrajšie* (jar prebúdzá v nás nové možnosti), *viera pomáha znova sa naštartovať* (duchovno a vlastné vnútro človeka...). Autori editoriálov vo svojich jazykových prejavoch využívajú priamu reč a citácie. Ich cieľom je tým zvýšiť výrazovú pôsobivosť textu na čitateľa, napr.: *Ale tu sa príbeh nekončí, skôr začína. „Za jednu minútku človek spozoruje, že sa mu niekto páči, za hodinu spozná, aby jej dokázal mať rada alebo milovať, za jeden deň zistí, i by s tou osobou dokázal stráviť celý život... ale potom trvá celý život, pokiaľ (na) tú osobu zabudne (Honoré de Balzac)“; Máj z veršov Jána Kostru: Spi, srdce. Nežúfaj. Nedaj sa budiť májom. Širokým šumom riek, čo prúdia nočným tajom. Hlbokým hukotom vlakov ďalekých a krokmi spozdilcov, tlkotom vlastnej krvi...* Z hľadiska architektoniky a kompozičnej štruktúry editoriálov možno usúdiť, že ide o informácie s prvkami opisného a rozprávacieho slohového postupu. V rámci vnútornej zložky sú komunikáty horizontálne členené na odseky, ktoré slúžia čitateľovi na lepšiu orientáciu v texte (úvod, jadro, záver). V závere sa uvádza pointa, ktorou autor končí svoj jazykový prejav, ako konštatovanie už

známej jasnej informácie z kontextu. Text sa formálne spája istými gramatickými a syntakticko-štylistickými prvkami – konektormi, ktoré zabezpečujú kohéziu textu. Jednotlivé výpovede sú zväčša spájané zámenami a synonymami, ktoré odkazujú na tému predchádzajúcej výpovede. Ako konektory sa taktiež uvádzajú spojky a častice. Zaujímavým a dominantným v editoriále sa stáva titulok, ktorým autori kreatívnym spôsobom pristupujú k podaniu samotnej informácie. Titulky možno hodnotiť ako zrozumiteľné a zapamätateľné, ľahko vnímateľné, pútajúce pozornosť potencionálneho príjemcu, napr. *Byť šťastný, Máj..., Škola života, Postoj, chvíľa...*

Zhrnutie a závery. Slovenský jazyk vo Vojvodine má svoju dostatočne dlhú tradíciu. Slovenská menšina používa slovenčinu ako svoj materinský jazyk. Bez ohľadu na rozdielne podmienky vývinu slovenský jazyk vo Vojvodine je práve tak, ako aj slovenský jazyk v materskej krajine, na Slovensku, diferencovaným jazykom. Uvedená diferencácia slovenského jazyka sa používa v dvoch základných podobách: jednak v nárečovej podobe a jednak ako spisovný jazyk. Okrem dvoch základných podôb rozoznávame menej výrazné formy, ako je napr. bežne hovorený spisovný jazyk a subštandardná forma národného jazyka. Potvrdilo sa, že v súčasnosti najvýraznejšie expanduje spisovná slovenčina, presnejšie spisovný základ, čo znamená, že preberá aj niektoré sociálno-komunikačné funkcie hovorových útvarov. Spisovný základ súčasnej slovenčiny je teda životaschopný, funkčne široko využívaný v písanej, aj v hovorenej podobe. Preniká i do štruktúry subštandardnej formy, pre ktorú je však oproti štandardnej variete príznačná výraznejšia variantnosť a rozkolísanosť. Pri skúmaní horizontálno-vertikálneho členenia slovenského jazyka v editoriáloch sa ukazuje, že z hľadiska jazykovo-štruktúrnej dynamiky proti sebe expanzívne pôsobia spisovný a nárečový základ. V tejto súvislosti však treba mať na zreteli aj sféru bežnej komunikácie, kde sa používajú a čiastočne aj vznikajú bežné hovorové (nespisovné) výrazy – kolokvializmy ako prirodzený dôsledok realizácie neformálneho rečového správania redaktorov. Jazykové javy, na ktoré sme upozornili pri našej sonde do vybraného žánru písanej publicistiky vyplýva, že jazyk a štýl vo vojvodinských printových médiách (konkrétne v slovenskom magazíne *Rovina*), cez analytický žáner je variabilný. Existuje v ňom mnoho informačných prepojení so sociálnou – komunikačnou/žánrovou, štýlovou – jazykovou normou. Štýl časopisu *Rovina* a jeho žáner je profilovaný využívaním mikrosociálneho komunikačného registra, určovaného sociálnym vzťahom, ktorý je daný blízkosťou autorov editoriálov k svojim čitateľom. Dochádza v ňom teda k prieniku noriem dvoch makrosociálnych komunikačných registrov: mediálno-komunikačného a komunikačného registra bežnej komunikácie. Upozorňujeme, že v skúmaných editoriáloch nachádzame bežné hovorové (nespisovné) výrazy ako dôsledok rečového správania, v ktorom možno vnímať fungovanie dynamiky noriem, a to prostredníctvom modálnej hodnoty výpovedí, ktoré sprevádzala vecná informácia s istým postojovým modálnym oznámením, otázkou, rozkazom, želaním, zvolaním autora k danej vecnej informácii.

Literatúra

- Dolník, J. (2010). *Teória spisovného jazyka so zreteľom na spisovnú slovenčinu*. VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied/Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV.
- Dudok, M. (2008). *Zachránený jazyk. State o enklávnej slovenčine*. Vydavateľstvo Ivan Krasko.
- Findra, J. (2004). *Štylistika slovenčiny*. Vydavateľstvo Osveta.
- Findra, J. (2009). *Jazyk v kontextoch a v textoch*. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici.
- Hlavatá, R. (2019). Jazyk a štýl v slovenských printových médiách vo Vojvodine (Srbsko). In C. Avramova (Hi. Red.), *Stereotipat v slavyanskite ezitsi, literaturi i kulturi. Sbornik s dokladi ot Chetirinadesetite mezhdunarodni slavistichni cheteniya Sofiya, 26–28 april 2018 g. Tom I Ezikoznanie* (str. 205 – 212). Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“.
- Hlavatá, R. et al. (2019). *Jazyk ako text (vysokoškolský učebný materiál z praktickej štylistiky)*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta.
- Kralčák, Ľ. (2009). *Dynamika súčasnej slovenčiny. Sociolingvistické aspekty dynamiky jazyka*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta.
- Mistrík, J. (1997). *Štylistika*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Mistrík, J. (1998). *Lingvistický slovník*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Myjavcová, M. (2006). *State o našej slovenčine*. Kultúra.
- Rusnák, J., Bočák, M. (Eds.) (2005). *Médiá a text*. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Odaloš, P. (2002). *Dynamika špecifických sfér komunikácie*. Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta.
- Patráš, V. (2006). E-Ziny: hra, či e-štýl? In A. Jaklová (Ed.), *Komunikace – styl – text* (str. 41 – 48). *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích*, Filozofická fakulta.
- Patráš, V. (2009). *Sociolingvistické aspekty elektronicky podmienenej komunikácie*. Slezská univerzita v Opavě.
- Rončáková, T. (2016). *Súčasný žurnalistický žáner*. Verbum.
- Slančová, D. (2017). Normy v jazykovej interakcii. In: J. Wachtarczyková (Ed.), *Aktuálne otázky slovenského jazyka. Zborník z konferencie Aktuálne otázky slovenského jazyka (4. – 5. 10. 2016)* (str. 39 – 49). Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV.
- Tušer, A. (1999). *Ako sa robia noviny*. Vydavateľstvo Sofia.

Pramene

- Hlaváč, J. (2012). Postoj, chvíľa... *Rovina*, 19 (7 – 8), 3.
- Hlaváč, J. (2021a). Byť šťastný. *Rovina*, 28 (1 – 2), 3.
- Hlaváč, J. (2021b). Škola života. *Rovina*, 28 (5 – 6), 3.
- Lovássová, V. (2010). Máj... *Rovina*, 17 (5), 3.
- Valihorová-Filipovičová, V. (2010). Ak sa jar prebúdz... *Rovina*, 17 (5), 3.

Рената Хлавата

ЕДИТОРИЈАЛ КАО ЖАНР У СЛОВАЧКОЈ ВОЈВОЂАНСКОЈ ПУБЛИЦИСТИЦИ

Резиме

Публицистика, којој су изворно припадали само новински текстови, дуго се сврставала у широко схваћен стручни стил. Област савремене писане публицистике повезује скуп (језичких) норми, које су саставни део друштвене вредносне компетенције човека, (језичке) свести друштва, употребе конкретног језика и уједно део индивидуалне вредносне компетенције, индивидуалне (језичке) свести појединца, уредника, публицисте, (језичког) коректора. Савремена језичка ситуација у штампаним медијима је одраз продора одређених модела у званични језик публициста, што утиче и на област писаног публицистичког изражавања које припада сфери медијске комуникације. Динамику норми у области медијске комуникације можемо пратити кроз технолошке иновације, али и кроз настанак нових типова текстова (превасходно синкретизам жанрова), али уједно и кроз комплексно функционисање норми (социјалних – комуникативних/стилских, жанровских – језичких). Процес карактеризације жанрова (па и едиторијала) у сталном је покрету и они се могу оценити као последица дугорочног прилагођавања друштвено-културној средини у датом временском периоду. На територији Војводине словачки језик се развијао као језик припадника мањинске словачке језичке заједнице. Кад упоредимо словачки књижевни језик у Војводини и словачки књижевни језик у Словачкој, видимо да се у словачком језику у Војводини одвијају исти процеси који доводе до већих или мањих одступања од књижевног језика као и у Словачкој. Словачки књижевни језик у Војводини се одликује и неким специфичностима. Област војвођанске писане публицистике и њених жанрова је веома широка и разноврсна. Истовремено је издиференцирана не само садржајно-тематски, већ и према коришћењу језичких изражајних средстава. С једне стране, то је тенденција да се користе средства којима се подржава интелектуалност (појмовност) и компакност (згуснутост) изражавања. Са друге стране, налазимо и покушај да се у изражавању остави простор субјективности аутора што има за последицу продирање емоционално-експресивних компонената у истраживани жанр, едиторијал.

Кључне речи: публицистички стил, сфера медијске комуникације, норме у језику и комуникацији, војвођански Словаци, едиторијал

Renáta Hlavatá

EDITORIAL AS A GENRE IN PUBLICISTICS OF SLOVAKS IN VOJVODINA

Summary

Publicistic texts, which originally included only journalistic articles, have been classified as specialised style for a long time. Contemporary written journalism is interconnected by the set of (linguistic) norms that are part of the socialised value competence of an individual, the (linguistic) consciousness of a community, the use of a particular language, the part of individual value competence, the particular (language) consciousness of an individual, editor, publicist, or (language) editor. The current language situation in the print media reflects the spreading of certain paradigms into official language outcomes of journalists, which also affects written journalistic structures belonging to media communication. The dynamics of standards in media communication can be perceived through technological innovations but also through the emergence of new types of texts (especially genre syncretism) and also the complex functioning of standards (social – communication/stylistic, genre – language). The current process of characterising genres (including editorial) remains dynamic since the genres can be evaluated as the result of long-term adaptation to the social and cultural environment of the given era. In the territory of Vojvodina, the Slovak language was developed as the language of the members of the Slovak language community minority. When confronting the written Slovak language in Vojvodina with the written Slovak language in Slovakia, it was found that certain processes are taking place in the written Slovak language in Vojvodina, leading to greater or lesser deviations from the written Slovak language in Slovakia. The written Slovak language in Vojvodina is also characterised by some peculiar features. Vojvodina's written journalism, with its forms and genres, is very wide and varied. At the same time, it is differentiated not only content-thematically but also through the use of linguistic means. On one hand, it is the tendency to apply the means that support intellectuality (conceptuality) and coherence (density) of expression. In contrast to the aforementioned tendency, there is an effort to highlight the subjective aspect of the presenter in the expression, which is related to the spreading of emotional-expressive elements into the studied editorial genre.

Keywords: journalistic style, media communication sphere, communication and language standards, Slovaks in Vojvodina, editorial